

EXOEVROPSKÉ PÁSMO RIZIKOVÝCH FAKTORŮ

Po ukončení konfrontace mezi Východem a Západem se již v Evropě nepočítá s vojenskou agresí. Nevylučují se však místní konflikty, ohniska napětí, nebezpečí vyplývající ze samotné existence jaderných zbraní (JZ) v SNS, tamního vývoje, z méně spolehlivých jaderných elektráren, z rostoucí migrace. Další vývoj v Evropě bude zřejmě ovlivněn upevňováním systémů bezpečnosti i pokračující integrací a demokratizací.

Vědeckotechnický rozvoj však natolik zmenšil svět a zdokonalil prostředky napadení či ohrožení, že bezpečnost Evropy i jednotlivých zemí může stále více záviset rovněž na faktorech vzdálených tisíce kilometrů. Objevují se v širokém oblouku od Vladivostoku na jih podél asijských břehů přes Střední východ až po Maroko. Patří k nim zejména pokračující šíření JZ, zvláště v kombinaci s balistickými raketami, nebezpečí jaderného nebo jiného terorismu hlavně v souvislosti se zvyšující se aktivitou islámského, resp. arabského světa; vývoj v Číně směřující k rychlému ekonomickému vzestupu, prosazení se ve světě. Nelze vyloučit vliv některých rizikových faktorů již ve 2. polovině tohoto desetiletí, převážně však a výrazněji až později.

Jako prozatím nejvážnější se jeví nebezpečí vyplývající z proliferace JZ a raket, z nových možností terorismu.

Na rozdíl od dřívějšího se úsilí o získání JZ projevuje pouze na zmíněném oblouku, zatímco v ostatním světě je tlumeno až zastaveno jako např. u JAR, Argentiny, Brazílie. K podobnému kroku sice přikročil též Tchaj-wan a Jižní Korea, ale stalo se tak ve snaze zlepšit vztahy s jejich protějšky.

K šíření JZ přispívají některé okolnosti:

- základní tajemství konstrukce jaderné nálože již neexistují (je známo několik způsobů výroby jaderné výbušniny),
- pohyb štěpného materiálu a jeho produkce se takřka vymykají kontrole, stejně jako nákup různých zařízení,
- potřebné zahraniční odborníky lze zaplatit apod.

Ke smlouvě o nešíření jaderných zbraní z r. 1968 jednak nepřistoupily všechny země nebo ji podepsaly, ale neratifikovaly, jednak má text smlouvy svoje mezery, nemluvě o případném odstoupení od smlouvy, jak to nedávno oznámila KLDK. Vyskytují se rovněž takové polooficiální názory, že i signatář smlouvy, aniž by ji porušil, by mohl vyrábět všechny komponenty JZ, tyto však nekompletoval, nebo sice kompletoval, ale "bez posledního šroubku", takže je JZ nefunkční a tudíž žádnou zbraní není. Význam v podstatě ztratila též Smlouva o zákazu pokusů s jadernými zbraněmi v ovzduší, kosmickém prostoru a pod vodou z r. 1963, neboť takové zkoušky jsou z ekologického hlediska stále více tabuizovány a v podstatě nahrazeny zkouškami podzemními, které však může země, vyvíjející vlastní JZ, utajit jedním ze tří dosud známých způsobů. Nejjednodušší je ten, že výbuch je proveden péčí některé z jaderných velmocí (a informace o takovém řešení se objevily např. ve spojení Francie a Izrael, nebo Čína a Pákistán). Další způsob může být realizován v podzemních kavernách po odčerpání vzduchu, čímž se tlumí tlaková vlna 10 až 100krát, takže ji standardní kontrolní přístroje nezaregistrují, či v nich mohou být prováděny výbuchy ve zmenšeném měřítku, tedy opět o velmi malé mohutnosti, taktéž nezjistitelné.

K zemím usilujícím o vlastní JZ patří KLDK, Pákistán, Indie (která však vzhledem k údajnému zmírnění jaderného vývoje v Pákistánu svoji jadernou aktivitu nijak výrazněji nerozvíjela), Írán, Irák, jenž byl vlivem porážky v oblasti Perského zálivu zneschopněn pokračovat alespoň v blízké budoucnosti ve svém jaderném programu, dále Sýrie, snad Egypt, Libye a Alžírsko, přičemž za jadernou mocnost je považován Izrael, ačkoli oficiálně takovou skutečnost nepotvrdil. Všechny uvedené země disponují též balistickými raketami, jejichž dolet je většinou s každým novým typem prodlužován. Pro představu o dosaženém stavu v této oblasti si všimněme situace v KLDK, která pomáhá v jaderných a raketových programech jiným zemím, dále Íránu s jeho značnou aktivitou a Libye, která začala budovat strategický raketový potenciál.

● Úloha KLDK v proliferační JZ a balistických raket je o to závažnější, že je tato země nezdědka využívána jako prostředník k transferu příslušné čínské techniky do jiných zemí. Původní mírové využití jaderné energie rozvíjené za pomoci SSSR a Číny se stále více měnilo na vojenské s důrazem na výrobu jaderné výbušniny oběma způsoby, tj. na bázi plutonia a obohaceného uranu, který je získáván za pomoci ultrarychlých odstředivek v závodě Kusang (50 km západně od Pchong-jangu) s denní zpracovatelskou kapacitou 300 kg uranové rudy, zatímco pro výrobu plutonia jsou mimo jiné využívány alespoň dva reaktory o 30 a 200 MW. Byl rovněž vybudován polygon k provádění jaderných zkoušek a zařízení na regeneraci vyho-

řelého paliva. Dle západních pramenů může mít KLDK do r. 1995 svoji JZ, ačkoli je již schopna vyrábět tzv. primitivní hlavice z uranu 235. Vývoj vlastních balistických raket byl založen na obměně sovětských typů, především SCUD (300 km), přičemž poslední vlastní SCUD-C má dolet 500 km. Úspěchem samostatného vývoje je raketa NODONG 1 (1000 km) a ještě výkonnější NODONG 2, které byly zjištěny též v Libyi a počítá se s nimi také v Sýrii.

● Írán do svého pětiletého zbrojního programu zahrnul rovněž vývoj JZ s dokončením v polovině 90. let. Mimo to se objevily zprávy o získání tří jaderných jednotek v kazašském Semipalatinsku, údajně za 165 mil. USD. Írán chce mít obdobně jako Libye nebo Pákistán "islámskou jadernou pumu". Již za šáha se začal uskutečňovat program 12 reaktorů, ale postaveny byly jen dva, a to v Bušehr, které byly za války s Irákem vyřazeny jeho letectvem. Írán má dostatek kvalifikovaného personálu, potřebnou techniku dodanou z různých zemí, základnu pro výrobu štěpného materiálu a ročně 3 mld. USD, neboli 5 % hrubého národního produktu (HNP), vynakládané na vojenský jaderný program. Nově mělo být z Číny dodáno několik reaktorů po 300 MW. Jaderné jednotky mají být vyráběny v Bandar Abbas při Hormuzském průlivu. Za pomoci KLDK byla v Ostiran zahájena výroba raket SCUD-C. Na bázi čínských M-9 a M-11 jsou vyvíjeny vlastní rakety IRAN-700 (700 km) a TARNAR-68 (1000 km). Jako letouny-nosiče jaderných pum se předpokládají jednak bombardéry TU-22 sovětské provenience, jednak moderní stíhací bombardovací letouny s prodlouženým doletem za využití cisternových letounů.

● Libyjskému úsilí o strategické rakety předcházeli koncem 80. let vývoj rakety AL FATAH (480 km) odvozené od SCUD, prováděný ve vlastních konstrukčních dílnách. Brzy na to se podařilo z KLDK za přispění Číny (naváděcí systém aj.) získat raketu NODONG 1, kterou po určité úpravě (doleť 950 km při hmotnosti hlavičky 500 kg) Libye vydává za zlepšenou AL FATAH, takže oba asijsí partneři v tomto případě nemohou být obviňováni z proliferace balistických raket v rozvojovém světě. Dohody uzavřené v r. 1992 s Čínou o špičkových technologiích naznačují i možnost výroby nebezpečných chemických látek, obdobně jako takřka zapomenutá zpráva z konce 70. let o tom, že v Pákistánu přistálo libyjské letadlo s kufry peněz na financování islámské jaderné pumy, může pro Libyi znamenat vlastnictví JZ, aniž by na jejím území bylo nutno vybudovat potřebné objekty nebo provádět zkoušky.

Bylo by možné uvést znepokojivé informace o dalších zemích aspirujících na JZ. Nebezpečí nespočívá ani zdaleka v mohutnosti nových jaderných miniarzenálů, nýbrž v nevypočitatelnosti či rozhodnosti JZ vůbec použít, ať v rámci nějaké konfrontace v rozvojovém světě, zejména proti Izraeli (příznačný je např. výrok íránského viceprezidenta Sájed Mohadžeráního: *"Jelikož Izrael pokračuje v jaderném výzkumu a má nukleární zbraně, my, muslimové, musíme spolupracovat při výrobě atomové bomby bez ohledu na snahy OSN zabránit jejímu šíření."*) nebo případně proti objektům v Evropě v první řadě formou teroristických jaderných náloží, na jejichž možnou výrobu i "podomácku" upozornila ve své studii již v roce 1980 americká Fordova nadace nebo o 5 let později vědci Pugwashského hnutí za

mír. Je s podivem, že se tak dosud nestalo, neboť použití teroristických či státně teroristických jaderných prostředků k politickému i jinému brutálnímu vydírání by mohlo mít obrovský efekt, ale i nedozírné důsledky. Z hlediska vzdálenější budoucnosti by se faktorem překvapivého neidentifikovatelného jaderného úderu proti Evropě mohly stát raketonosné ponorky, které jsou prozatím v onom oblouku pouze součástí čínské námořní flotily, ale zájem začínají projevovat některé další země. Mohly by své rakety odpálit pod vodou a v noci, ačkoli se takový případ může jevit jako fantazírování.

Jaderné úsilí zemí na oblouku však může být ovlivněno též získáním některých ze 2000 až 3000 špičkových a 12 000 ostatních sovětských nukleárních odborníků s potřebnými znalostmi konstrukce JZ, případně nákupem štěpného materiálu, různých zařízení nebo dokonce jaderných jednotek, jakmile by to situace v SNS umožnila.

Zvláštní místo zaujímá Čína, která obdobně jako KLDK pomáhá při rozvoji jaderných a raketových programů dalších zemí, čímž se zároveň podílí na aktivování rizikových faktorů znamenajících hrozbu i pro Evropu. Ve vzdálenější budoucnosti se mohou u této nejlidnatější země světa projevit též dalekosáhlé expanzionistické snahy v souvislosti s proklamovaným úsilím stát se nejpozději do poloviny příštího století světovou supervelmocí, zatímco současná doba je poznamenána prosazováním se Číny jako vedoucí síly třetího světa.

K upevňování čínského vlivu ve třetím světě nedocházelo dosud ani tak cestou hospodářské pomoci nebo smluvních závazků, nýbrž za využití zbrojních dodávek v rozsahu kolem 2 mld. USD ročně, zahrnujících zejména bojové letouny, pěchotní a dělostřelecké zbraně, obrněnou techniku, menší bojová plavidla. K tomu přistupuje účast na stavbách zbrojních závodů. Ačkoli toto čínské úsilí je směřováno většinou do zemí s protiamerickou, resp. protizápadní orientací, nejsou opomíjeny ani možnosti získání deviz odkudkoli (např. Saúdské Arábii byly dodány strategické balistické rakety CSS-2 o doletu 2700 km).

Snaha o supervelmocenské postavení je založena na budoucím rychlém ekonomickém vzestupu a vojenské síle. Čínské hospodářství se otevřelo světu a přechází na tržní formu. Nicméně v r. 1990 činil vývoz pouhých 62 mld. USD (pětina vyrobených komodit), tedy méně než u Hongkongu, či Jižní Koreje nebo Tchajwanu; v dalším roce to bylo 66 mld. USD. Růst HNP v r. 1992 o 6 % však již může leccos naznačovat. Zahraniční kapitál ve výši 46 mld. USD přispěl k rozvoji náročných oborů, jako např. informatiky a programového vybavení. Vzhledem k laciné pracovní síle jsou do Číny převáděny poměrně pracné výroby, což jí za využití vlastního vědeckotechnického potenciálu též umožní větší účast na světovém trhu.

Zbrojní průmysl je díky spolupráci s vyspělými zahraničními partnery rychle modernizován a tím umožňuje postupný přechod z dosavadního kvantitativního na kvalitativní vyzbrojování čínské armády, prováděné v rámci dlouhodobé perspektivy. Např. u vojenského námořnictva se počítá s dosažením úrovně US Navy do r. 2040. Rozmach kosmického a raketového průmyslu je dokumentován i tím, že bylo dosud postaveno na dvacet druhů a typů nosných kosmických raket. To je ve zřejmém rozporu se skromnými, po řadu let uváděnými počty čínských balistických raket.

Snížování početních stavů čínské armády má být více než kompenzováno její celkovou modernizací. Kromě organizačních a personálních změn (jen na armádní úrovni bylo letos vyměněno na 300 funkcionářů) je v rámci nové pružnější strategie položen důraz na mobilitu, včetně přepravy vzduchem, a síly rychlého nasazení, které jsou formovány. V letectvu jsou novinkou cisternové letouny pro doplňování pohonných hmot za letu a též letouny včasného varování. Zvýšená pozornost je věnována námořnictvu, zejména postavení mohutné oceánské flotily, dále ponorkám s jaderným pohonem, letadlovým lodím, moderním torpédoborcům, vylodovacími plavidly, námořní pěchotě, družicovému navigačnímu systému. Není bez zajímavosti, že již v r. 1980 varoval tehdejší západoněmecký vojenský časopis *Wehrtechnische Information* z 1. 7. na s. 6: "Po vyzbrojení Číny nebude na světě moci zabránit jí v dalekosáhlé světové agresi." Jakkoli může být takový názor zpochybňován, neboť jeho případné naplnění ve vztahu k Evropě leží zřejmě za hranicí časové dohlednosti, existují některé okolnosti, které by mohly přispět k expanzi všeobecně západním směrem. Patří k nim např.:

▲ Určité mocenské vakuum, které vzniklo po rozpadu SSSR. Pro čínskou politiku se např. otevírá možnost využít etnický, náboženský i historický jednotného prostoru Džingischánových výbojů, existujícího od 13. do 17. století a zahrnujícího Kavkaz a na něj v Zakaspií navazující středoasijské země SNS, sahající až k čínské hranici. Tento prostor již někteří evropští politologové označují, asi nikoli bezdůvodně (dřívější historické vazby se dle nových poznatků stávají velmi důležitým politickým činitelem), jako čínské Středomoří (Mediterranean to Chinese Border, MTCB).

▲ Čínské požadavky na revizi smluv uzavřených ještě s carským Ruskem (ajguňská z r. 1858, pekingská z r. 1860 a petrohradská z r. 1881), které v podstatě vytýčují celou linii rusko-čínských hranic. Čínou jsou považovány za nerovnoprávné, takže si dle situace nárokuje vrácení asi 1,5 mil. km², jakož i začlenění Mongolska s jeho 1,6 mil. km² pod čínskou svrchovanost.

▲ Existence jaderného potenciálu dalekého dosahu.

▲ Budoucí možné uzavírání spojeneckých smluv s různými zeměmi s cílem posunout sféru čínského vlivu i západním směrem, přičemž nelze vyloučit ani zřízení čínských vojenských základů v některých zemích, jak tomu bylo třeba v případě Albánie.

To vše může být doplněno čínskou migrací též v souvislosti s novou populační explozí v Číně.

* * *

Všechny uvedené rizikové faktory na oblouku jsou těžko kalkulatelné. Navíc se mohou - kromě časově problematických akcí nového, zejména jaderného terorismu - projevit jako nebezpečné převážně ve vzdálenější době. Nejsou tudíž nijak alarmující též proto, že pozornost evropských zemí je vesměs poutána aktuálním děním na kontinentě, kde též vývoj v nástupnických zemích SSSR je zdrojem

nejistoty. Přesto se ukázalo správným a prozíravým např. rozhodnutí hlavních evropských zemí NATO o získání protiraketových prostředků, ať jejich vývojem či zavedením amerických PL/PR systémů PATRIOT, a souběžné úsilí NATO v Evropě o protiraketovou obranu proti raketám krátkého (do 1000 km), středního (do 2778 km), případně většího, nikoli však mezikontinentálního doletu. Ačkoli taková rozhodnutí byla původně motivována spíše jinými důvody včetně zachování vojenské převahy, stávají se protiraketové prostředky nyní i důležitým nástrojem evropské bezpečnosti.

Rizikové faktory na oblohu jsou jedny z řady dalších v Evropě i jinde ve světě. Všechny ať v určité kombinaci, nebo jednotlivě představují potenciálního nepřítele nebo hrozbu, nahrazující dřívějšího konkrétního nepřítele, jehož absence však nemusí být definitivní. To vše ovlivní i přípravu koncepcí moderních armád, přičemž prvořadý význam nabývají relevantní informace a jejich využití.

Literatura:

- **Military Balance**; 1991 - 1992 a 1992 - 1993, IISS, Londýn.
- **Jane's Strategic Weapon Systems**; Londýn 1990.
- **A-Revue** č. 1/1993, s. 18 - 19.
- **Defense and Armament International** I - II/1992, s. 18 - 19.
- **Defense and Foreign Affairs. Strategic Policy** č. 3/1992, s. 9 - 13, č. 4/1992, s. 8 - 10, č. 5/1992, s. 4 - 10.
- **Europäische Sicherheit** č. 11/1992, s. 603 - 606.
- **International Defense Review** č. 6/1991, s. 611 - 633.
- **Military Technology** č. 3/1991, s. 27 - 36.
- **Revista española de defensa** II/1992, s. 56 - 59.
- **Der Spiegel** č. 51/1991, s. 136 - 144.
- **U. S. News and World Report**, 16. 3. 1992, s. 40 - 45.
- **Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift**, ročníky 1990, 1991, 1992, část 1993.
- **Defence**, ročníky 1990, 1991, 1992, část 1993.
- **Jane's Defence Weekly**, ročníky 1990, 1991, 1992, část 1993.
- **Österreichische Militärische Zeitschrift**, ročníky 1990, 1991, 1992, část 1993.
- **Rivista Militare**, ročníky 1990, 1991, 1992, část 1993.